

מאמר בר"ל תפארת *

לבאר שהתפלגין צריכים שיהיו כוהן במקומן
שנתנו להם מן התורה עפ"י דחז"ל ואם יצאו
מקצתן חוץ למקומן, בטרה המצוה.
לאפוקי ממי שרצה לערער בדבר :

זה לי איזה שנים שהדפסתי את המאמר "חבש פאר" בעה"י לחעיר לב להזהר
בתפלגין של ראש שרבים מניחים אותה שלא במקומה, ויש מהם
שרובה חוץ למקומה או כולה, והרבה מאד שעכ"פ מעושה חוץ למקומה,
ובתבתי לחעיר על זה לב הכמי התורה יראי ד' להשניה ולפקח, ובע"ה
הועילו הדברים בכמה מקומות לשוב לבצרון בזה,

והנה עתה יצא ספר חדש "תפארת זיו" במחאה לומר שאפילו אם
מקצת התפלגין יוצאים חוץ למקומן, ג"כ מקיים המצוה בהלכתה,
עכ"פ בדיעבד, ויען שראיתי לראיותיו אין בהם ממש כלל, במחכ"ת וגם
התבוננתי שאצל כל גדולי ישראל מעולם, היה פשוט שבמקצת היוצא
חוץ למקומן, המצוה בטלה, ושזהו דבר ברור באין שום ספק כלל. ודברי
הספר הנ"ל אינם נהירים כלל וחלילה לסמוך עליו להרפות ידים במקום
בטול מ"ע מה"ת, ע"כ אמרתי להציע הדברים קדם רבותינו גדולי התורה
שי, וריש מילין אומר לרשום מילין דרבנן המבואר מדבריהם דפשוט
דבמקצת חוץ למקומן המצוה בטלה, ואח"כ אבוא במשא ומתן של
הלכה בע"ה :

(א) הגר"א ז"ל הזהיר במעשה רב שתהי' התפלגין של ראש גבוהה
יותר לצד הראש כדי שלא תרד למטה, נראה דחשש
להרחיק ממכשול :

(ב) כן בס' שלחן שלמה כתב ג"כ הרחקה זו כדי שלא יבא למקצת
חוץ למקומה.

(ג) הגאון בעל שלי"ה האריך במס' חולין שלו וז"ל "כי עיקר המצוה
היא שהקציצה תהיה מונחת במקום שער וסימנך, וסביביו
נשערה מאד" שצריך להיות סביבות התפלגין—השערות וכו' שתהי'
הקציצה כולה מונחת במקום השער ומי שאינו נזהר בזה, לא זו שאינו

(* נדפס בשנת תר"ס בהקובץ תורה מציון ש"ל פעה"ק ת"ו

המצח בו לא עשה המצוה וברך לבטלה" ע"כ: *)
 והנה ודאי עוד יותר מהנה ימצא המבקש בדברי חכמי הדורות ז"ל,
 ע"כ הבא לחלוק על כל גדולי ישראל צריך להביא לדבריו ראיות
 ברורות וגם זה אין בדאי, שהרי על הספרים שנתפשטו בכל ישראל
 אין לחלוק (כד' סרמ"א בסו"מ סי' כה) ומבש"ב שאין ראיותיו ראיות
 כלל, ויסוד דבריו בנה על דקדוקים קלושים שאינם ראויים כמעט לשום
 עליהם לב, ומ"מ אעבור עליהם בקצרה, כי אין תועלת להאריך בדברים
 שאין בהם עיקר,

הנה במש"כ תוס' (פירוטין לס' ד"ס מקום י"ג ב"ה"ש להניח שתי תפליין) מסופק
 היה ר"י איזה שיעור יש ברוחב תפלין, דיש שעושים אותן גדולים
 מהבריהם ויש שעושים אותם קטנים ביותר, ומדקאמר מקום יש בראש
 להניח שתי תפלין, משמע דשיעור רחבו שיתמלא מקום השנים, ואורי"י,
 דמצאו במדרש דשיעורן כשתי אצבעות וסמך לדבר דציץ רחבו שתי
 אצבעות כו' ואמרי' בפ"ק דערכין שערן היה נראה בין ציץ למצנפת
 ששם היה מניח תפלין כו' עכ"ל, ודקדק המהבר הנ"ל שי' מה הביא
 לתוס' לדקדק שיעור לתפלין מדאמרינן מקום יש בראש לשתי תפלין יותר
 מאם היה מקום לתפלה אחת, ובאמת אין ראיה כלל דלא היו מדקדקים
 אם היה כתוב בגמרא מקום יש לתפלה אחת, גם י"ל דעכשיו דאמרינן
 יש מקום לב', תפלין יש ראיה על שיעור שאין חייב עכ"פ יותר משתי
 אצבעות ואם היה המקום רק לתפלה אחת הייתי אומר דאפשר שיש
 חיוב לעשותן גדולים הרבה רק שלא יהי' יותר גדול ממקום התפלין הא'
 ועל זה גופיה אין מקום לדקדק שיעור, לולא הך דמקום יש בראש
 להניח ב' תפלין במבואר למבין:

והנה אם נפרש דברי התוס' ע"כ דברי הרא"ש בהלכות קמנות דהשער
 הנראה בין ציץ למצנפת מסתמא לא היה יותר משיעור הציץ,
 אז ע"כ צ"ל דעיקר הראיה בגויה דאין חיוב לעשות יותר מאצבעיים, אבל

*) וכן תפסו לחלבה כל גדולי הזמן, הגאונים ר' בצלאל ור' שלמה מוולג'א
 יצאו כנודן זה בתשובה ארוכה להחמיר ועיין במשנה ברורה (סי' בו סק"ט)
 ובאור הלכה שם שנתב, בדרך כלל טוב יותר שימשך התפלין בגובה למעלה
 משישפילם לצד המצח, כי בגובה יוצא עכ"פ לדעת כמה מהראשונים, והירושלמי
 מסייע להו, מה שאין כן לצד המצח, ועיין במעשה רב ובגהות כת"י הגאון ר'
 אליעזר חרל"פ וצ"ל דמשמע מיניה ג"כ דטוב יותר לבתחילה להמשיך התפלין
 לצד מעלה כדי שלא יושפל לצד המצח ע"כ, וכן כתב באריכות הערוך השלחן,
 ובשו"ת עולה יצחק (סי' א), ובס' הפארת משה ובס' תקון דה"ח ובת' אבן שתי' ובנהל
 אשכול שמדברים בזה באריכות ובכבול תפלין ועוד בהנה רבים,

ומה שהביא המסגרת זהב כשב' הרע"ק להקל בזה, הנה בעל הד"ק בעצמו
 חור בו אח"כ בספרו אשל אברהם על או"ח ע"ש.

ובתשובה זו של רבנו שלום"א גמרתו גם כל דבריו של חב"ש מהשבות בעצה
 שפקק בזה, המו"ל

על פחות אפשר ג"כ רק שיהיה יותר מאצבע. ולפי"ז יהיה מוכרח דמקצתן מעכב, דאם אין מקצתן מעכב בחוץ למקומן, אינו מעכב גם בן בהציצה, א"כ אפשר שיש חיוב לעשות התפלין יותר מב' אצבעות, ואע"פ שהמקום היוצא לבין ציץ למצנפת אינו כי אם ב' אצבעות מימ אפשר שיהיה מקצתו על המצנפת. אלא די"ל כדברי הרשב"א במיוחסות והתשב"ץ (סי' לז ס"ה) דאסור להיות שום דבר על המצנפת (משום קדושת המצנפת, ובס' ארצה"ח (סי' כז סק"ה) כתב משום יתור בגדים עיי"ש) א"כ אודא ראייה זו, אמנם אנן אדברי הרא"ש קיימינן והוא ז"ל כתב בהציצה פסולה בתפלין של ראש מטעם סוגיא דערכין (דף ג) דלא היה מניח כ"א על שערו הנראה ולא על המצנפת, הרי לא ס"ל מטעמא דאסור להניח שום דבר על המצנפת ואין הטעם כ"א משום הציצה, א"כ ש"מ דאפילו במקצתן פוסלת וה"ה שלא במקומן. ומהרש"ל בחכמת שלמה פי' דברי התוס' דהראיה הוי רק שלא יהיה פחות מיותר מאצבע וכיון דאפיקתיה מאצבע, אוקמיה אאצבעיים, ומ"מ יש לומר דגם הוא מודה דבכלל הראיה ג"כ דאין חיוב ביותר מאצבעיים, אלא דמשמע ליה ג"כ דאין ראייה לפחות ודו"ק:

עוד הוסיף לדקדק, במש"כ תוס' משמע דשיעור רחבו שיתמלא מקום השתים—והרי הוא מפורש ול"ש משמע—א"צ להשיב. דאינו סבואר בלל, די"ל דיש מקום לתפחה שלישית ג"כ אלא שחסר מקצת, ע"כ מיקרי רק ב' תפלין א"כ י"ל שהם קטנים מזה וכמו שהקשה הכ"ח באמת: עוד דייק מהו שיתמלא דקאמרי תוס', ולא ידעתי כונתו ומאי קשיא ליה; **עוד** דקדק מאי ראייה מציין לתפלין, כבר כתבתי דרש"ל פי' מדאפיקתיה מאצבע אוקמיה אאצבעיים, ולפי"ד הרא"ש הראיה ג"כ דאין חיוב ביותר מאצבעיים דמסתברא לחו דאין המקום גדול יותר מאצבעיים כדי שיעור הציץ, ומוכרח דסעוטן מעכב כמש"כ לעיל: **עוד** דקדק דבאן בתוס' כתב הר"י דיש ראייה על אצבעיים, והרא"ש הביא בשמו ראייה על יותר מאצבע. אין כאן סתירה, כאן בתוס' לא אמר ר"י כ"א סמך לדברי המדרש שאמר אצבעיים, י"ל דכיון דאפיקתיה מאצבע אוקמיה אאצבעיים, אבל אין זה כי אם סמך בעלמא, אבל ראייה אין לנו כ"א על יותר מאצבע, דסברא זו דאפיקתיה מאצבע אוקמיה אאצבעיים, אינה ברורה ופשוטה, רק סמך בעלמא ולפי"ד הרא"ש י"ל דעיקר ראית הר"י בתוס' היא רק שאין חיוב להיות יותר מאצבעיים, אבל לפחות אין ראייה כי אם ליותר מאצבע:

והנה המהבר שי' חשב את דקדוקו לדברים סביריים וכתב, אמנם נראה ודאי דכונתם הוא זה, דבלאו הכי לא היה להם מקום לספוקי בלל לעגון דינא, דכיון שלא פרושו לנו חז"ל שום שיעור בתפלין ע"כ אין להם שיעור בו' וכ"כ המור והשו"ע בו' ואף דאם יעשה אותם גדולים הרי יוצא מקצתן חוץ למקומן עכ"ל, חשב דמה שכתב המור על דברי השומושא רבה, אלא עושין אורך ורוחב הבתים בלא שיעור—דהיינו גדולים בלא שיעור, ובאמת פשוט דכונת המור הוא קטנים

בלא שיעור, דקאי על מה שהצריך השימוש אדמה ב' אצבעות דוקא ולא פחות. ואף אם יהיבנא ליה דבנות המור שיהיו גדולים הרבה לאין שיעור, מאי האיה איכא דיוכל לעשות יותר גדולים ממקום התנחה, היעלה על הדעת. ואם כונתו לומר דאין שיעור משמע בלא קצבה, אף אתה אמור שיעשה אותם יותר מנפלים ממקום התנחה ולא יהיה אפילו מעוטו במקומו. אלא ודאי זה אינו צריך לפניו דיותר ממקום הנחה של כל אדם לפי מה שהוא, אי אפשר. ואפי' אם היה מקום לחשוב דמקצתן הוין למקומן אינו מעכב, אבל כשהוא גדול כ"כ עד שאינו ראוי למקומו י"ל פשוט דהוי באינו ראוי לבילה, דמעכבת בו, וביותר לפי"ד הרשב"ם (כ"ג פ"ג) במעמא דכל שאינו ראוי לבילה, כיון דאמרה תורה בלולה וזו אינה ראויה לכך מפני גודלה הוי כמנחה מן הקטניות, וה"נ כיון שאמרה תורה "בין עיניך" וזו אי אפשר כולה שמה מפני גודלה, הוי כמנחה של מ"א בכלי אחר, אלא דלפי"ד תוס' קידושין (כס ד"ס כל סה"י) דמדויקי מלישנא דקרא, י"ל דבעינן דוקא הוכחה ברורה, אלא דבלא"כ כיון דעכ"פ מצוה איכא גם לפי דבריו במעוטו ג"כ שיהיה במקומו, א"כ בכל התורה אמרינן במקום דאיכא מצוה עכ"פ לכתחלה—כל הראוי בו וכשאינו ראוי—בילה מעכבת בו, לא מבעי אם נאמר דגם בדרבנן אמרינן חך כללא דכל שאינו ראוי בילה מעכבת בו, (ע"י מש"כ זוס נס' ארעה דרענן נסס סה"מ וסה"י), י"ל כשי"ב בדבר שעקרן מן התורה, אע"ג דהר"ן כתב בפסחים בפ' מקום שנחנו דעקרו מה"ת קיל לענין עונש", מידי הוא פיעמא דאינו עוקר כולה ובהאי נזנא דנדרון דידן דיהיה שייך כשאינו ראוי לבילה גם בדרבנן אינו עוקר כולו, הדרן לסברא דעקרו מהתורה חמיר, א"כ י"ל לכו"ע מעכבת בו, ולד' הרישב"א בחי' קידושין עיקר מעוטו בית הסתרים אינו בו אם דרבנן. אלא דבספר פדרי מהרה (ס' ק"ח) כתב, י"ל דקאי על צדוף לרוב הנוף, ומדברי הב"ח שהקצתה (נלו"ס ס' ל"ג) למה דחוכיהו תוס' על שיעור תפלין, ממקום יש בראש לב' תפלין—דילמא יש מקום לב' תפלין ומחצה, ומדליכא מקום לשלש, קאמר ב' תפלין, וגם מדאי אפשר להכניסן יותר מוונג וזג מוכה דמקצתן מעכב, דאם היה די בחובו במקומו, א"כ אם יהיה מקום לשתיים ומחצה, שוב אפשר להניח שלש על-ידי שתהיה אותה שלמעלה ואותה שלמטה מקצתה של כל אחת הוין למקומה :

והנאון ר' מרדכי בנעט כתב בבאור מרדכי על מע"ב המרדכי על שיעור אצבעים שהוכיחו תוספות מסוגיין דעירובין ודערבין—דאינה ראיה נמורה—ו"ל, "ג"ל הפעם די"ל דכני באצבע וחומש אצבע, א"כ בו' חוה ליה ג' אצבעות וחומש, ומסולא משום חכי ליכא לאנוחי שלש תפלין בראש, השלש תפלין הם שלש אצבעות ושלשה חומשין עכ"ל, פשוט ליה ו"ל דבגשאר כדי ארבעה חומשין אי אפשר להניח תפלין של עשה חומשין, ואע"ג דיש עוד לחלק שני חומשין לכל אחת מהתפלין אותה שלמעלה ויהיה כ"א רק

כחומש חוץ למקומה, וכן זה לא עלה על הדעת שיהיה בשר בקיום
 המצוה, אע"פ דלפי מה שכתבתי יש לומר דאינו ראוי נרע מפי, א"כ
 חוץ מ"ל דע"פ אינו ראוי חוץ אם יניח שלש תפלין, אבל אין זה
 דהוי דלמסקנא עבתי לאו ימן תפלין ולא בעינן כ"א שיהיה במקום
 תפלין וכיון שבחול בכה"ג מונה הוא במקום תפלין שפיר הוי דרך
 מלבוש, ובלא"ה אין זה אינו ראוי כלל, דאפשר לסלק תפלה אחת
 ויהיה ראוי, בשלמא במצנפת שחייב ללבושה שפיר הוי אינו ראוי על
 ידה, אבל בתפלין יתרון אין זה אינו ראוי, אלא ודאי דבכל גוני
 מעטב מקצתו:

עוד יזכיר המהרש"ל שיש מדמונתו להכניס שתיים שתיים ודאי בכל
 תפלין אפילו גדולים, א"כ לא יהיו כולן במקומן: ואין זה סרך
 ראיה, ודאי איירי אם התפלין הם רק בגודל האפשרי להיות מונחים
 שניהן במקומן בראוי וחרי אין להם שיעור למעלה רק שלא יהיו יותר
 גדולים ממקום התנחה ואם יהיו גדולים בכל המקום, איך יניח שתיים,
 אלא ודאי דמיירי במצומצמים במדתן, אדו"ב מדברי הגמרא מוכח
 דלא סגי ברוכנן במקומן, דפריך אמאי דקאמר שם "וכי שרו רבנן לענין
 הצלה דרך מלבוש במקום תפלין, אי הכי זוג אחד נמי אין מפי לא,
 ומשני משום דרב שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש להניח בו ב'
 תפלין, ועתה נחוי מאי הוי ס"ד דגמרא קודם שינויא דמקום יש
 בראש להניח ב' תפלין, ודאי הוה סבר דמקום שכראש אינו כי אם
 לתפלה אחת אבל בודאי אינו עולה על הדעת שיהיה המקום
 מצומצם לתפלה אחת ולא יותר אפילו כל שהוא. חדא, דפלוגתא דחוקה
 אין צורך לעשות ודי לומר דרב שמואל חודש שיש מקום לב' תפלין
 ובס"ד השב' שהמקום אינו כחוק ב' תפלין וממילא אי אפשר להניח
 כ"א אחת אע"פ שנשאר עוד קצת מקום, ותו היעלה על הדעת
 שיהיה המקום מצומצם למדת התפלין ומי מדר וצמצם זה לעומת זה,
 ע"פ לבנות קשיא על זה ודאי א"א דכבר אפשר לומר שגם אם לא
 יהיה מקום לב' תפלין מ"מ נשאר מקום קצת כשמניח תפלה אחת,
 א"כ אפי' בלא דרב שמואל נ"כ לא קשיא אי הכי זוג אחד אין מפי
 לא, דהרי במקום שאין בו כדי שתיים מ"מ כיון דהוא מעט יותר מבדי
 אחת אפשר להניח ב' תפלין כל אחת מהם יוצאת מעומת חוץ למקומה,
 וזה פשוט מדברי התוס' הרא"ש והמרדכי דשני מקומות התפלין דקאמר
 חיינו שאפשר להניח ב' תפלין כולן על אותן ב' המקומות ולא רק
 חב כמבואר בתחלת עיון:

אמנם לפי מה שנגזר לבאר שורש הפלוגתא בין מקום יש בראש
 להניח תפלה אחת לב' תפלין אין מקום לראיה זו, אך אין
 זה כי אם אליבא דהפוסקים דלא נתנו שיעור למדת תפלין כמו שיתבאר,
 אבל להפוסקים דכתבו שיעור אצבעיים מוכחת ראיה זו, ולא מצינו
 חלילה מי שחולק בדבר, דהנה לפי מה דקיי"ל דאין שיעור לתפלין
 בקומטן ויכול לעשותם קמנים הרבה כפי היכולת ודאי קשיא איך תתכן
 פלוגתא

פלוגתא אם יש מקום לתפלה אחת או לב' והרי יכול להקטין ולהגיה
 כמה תפלין. אמנם בירושלמי דסונין איתא, א"ר ירמיה בש"ד שמואל
 שערן לומר עד מקום שגובה של ראש מחויק וכמה מחויק שתיים, מעתה
 אפילו בחול, א"ר חניי אין בעי מיתב בו" ובקרבן-עדה פירש, אי הכי
 אפילו בחול יהיה מותר להגיה ב' תפלין, ותמה-ע"ז דהא בלתי-וסיק
 איכא, ותירץ דמיירי בספקות כדרש"י ור"ת, והדברים מתביחים דלא
 מצינו בחול ספק בזה [ובדרך החוק לומר דהכונה עפ"ד הוזהר שנתן
 מקום לשניהם דהרי לא מצינו כזה בדחול הנגלים כ"א ע"פ סתרי
 תוה"ק, ועיקר חסר מן הספר], אמנם הגר"א ז"ל בבאוריו פי' אלא
 מעתה בחול נמי יהיה מותר להגיה פעם במקום זה או במקום זה, ויש
 להבין מה עלה על דעת המקשה לחשוב שלא יגיה פעם במקום זה
 פעם במקום זה, ונ"ל דס"ל. בין עיניך" פשטי' משמע המקום הסמוך
 ביותר למצח רק שיש בו קרחה ואע"פ שמהלכה לסדנו על כל גובה
 ראש היינו שיתחיל מתחלת בין עיניך", אז אינו נקרא יוצא ממקומו
 כל זמן שהוא בגובה הראש, אבל ההתחלה צריכה שתהיה ממש בין
 העינים דהיינו התחלת מקום קרחה, וזהו טעמיה דס"ד רק מקום אחד
 יש בראש לתפלין לא מצד גודל התפלין ונ"כ לא מצד קמנות המקום,
 דאם היה כן היה ראוי לפרש עפ"י חז"ל שיעור גודל המקום או מדת
 התפלין, אלא מצד דס"ל ד"בין עיניך" דקרא היינו התחלת השער וזהו
 מקום ההתחלה. ומה שלמדה ההלכה עד גובה הראש אינו כי אם על
 מקום התפשטות התפלין, ומ"ד מקום יש בראש לב' תפלין ס"ל
 כיון שאמרה תורה "בין עיניך" וידעינן דהוא מקום התחלת השער
 מנז"ש דקרחה, א"כ ע"כ השער שאפשר להגיה בו התפלין היותר
 קמנים, זהו בכלל "בין עיניך" בלא ההלכה דע"כ צריך איזה מקום
 להתפשטות ההנחה וס"ל דההלכה שבאה ללמדנו להתפשטות התפלין,
 די שיתחילו באותו מקום שנקרא בין עיניך לגבי תפלין, וע"כ הוא
 כשער הקטן שבתפלין, ע"כ יש מקום בראש להגיה ב' תפלין, והנה
 המקשה חשב דלעולם צריך שיתחיל מהתחלת השער ממש, ומה שהתיר
 שתיים הוא משום דכיון דהוי במקום תפלין לא השיב כמשאוי, אע"פ
 שבאותו שהוא למעלה אינו מקיים מצות תפלין כיון שאינו מתחיל
 בהתחלה. אבל כיון שאמר שמהויק שתיים משמע דמותר להגביה קצת
 למעלה מהתחלה של עיקרי השער, ע"ז פריך אלא מעתה בחול נמי,
 ותירץ דאין הכי נמי דמותר להגביה קצת למעלה, וב"ד רבנו הגר"א
 ז"ל, ועפ"ז מיושב שפיר שיטת הפוסקים שלא נתנו שער לתפלין.
אמנם התוס' שכתבו שער אצבעיים ודקדקו מסוגיא זו, הם ס"ל
 כפשטן של דברים וע"כ צ"ל דאי אפשר שיהיו מקצתן שלא במקומן
 דא"כ אפי' במקום אחד אפשר להגיה שתיים, ולפי מש"כ עפ"ד תירושלמי
 דבין עיניך הוא גבול שגבלה תורה להתחלה אבל על רוחב השער
 באה ההלכה, פשיטא דאם יוצא מקצתו למטה מגבול התורה אין זה
 כלל "בין עיניך" ולא שייך באן רובו ככולו כלל, כיון דעיקרו על ההתחלה

קאי, א"ב לכל הצדדים אין דרך להקל, והדברים ברורים למעיין :
ובעיקר הדבר מה שמביא לידי גמגום הוא שיהיה שייך רובו ככולו.
 ובאמת איני יודע מקום ספק בזה, הרי כל שעורים שפירשה
 תורה לא שייך בהם רובו ככולו ולא מהני רובו ככולו ולא רוב
 רבועית, וכן כותבת, בשעורה, כעדשה, וכיוצא בהם, אף דקשיא
 לכאורה סמתניתין וסוגיא דפ' הקומץ (מנחות כו) דמצרכינן קראי על
 "עשרון יין ושמן דמעוטו מעכב את רובו, ותיפוק ליה דככל דבר שנתנה
 תורה שעור לא שייך רובו ככולו, נראה דהתם בקדשים שאני דבעי
 "שנה עליו הכתוב לעכב" וכמו שכתב התוס' (קדושין כה ד"ס כל סמ"ו) דגבי
 בלילה כיון דלא כתיב בלשון צווי לא מקרי "שנה עליו הכתוב לעכב",
 וה"נ גבי עשרון יין ושמן דכתיב ג"כ דרך ספור כבלולה, ולפ"ז בלא
 קרא הו"א דאין שעור מעכב כלל ואפי' יחסר הציו או רובו כדאיצטריך
 קרא גבי בבשים ועוד שם אפי' על עיקר השעור, אלא כיון דכתיב
 עכובא ממילא מעוטו ג"כ מעכב משום דשוב הוא שוה לכל שעורי
 תורה, וה"נ בתפלין כיון שפרטה תורה אלה הדברים שיהיו "בין עיניך"
 הוי כשעור כזית וכיו"ב דאם חסר מקצת אינה מצוה כלל וה"ה
 כשמקצתה חוץ למקומה :

ובשכבר הימים העירותי מהא דאיתא (מנחות כו) "בעי מיניה אבוח
 דשמואל משמואל היא בפנים ורגליה בחוץ מהו, אמר ליה
 והביאום לדי' עד שתהא כולה בפנים", משמע הא בסתמא בכה"ג של
 הבאת דבר במקום שצותה תורה, השיב רובו ככולו. אה"כ מצאתי
 את שאהבה נפשי שכבוד מר יודני הנאון ר"א דון יהאי שליט"א
 האבד"ק לוצין בספרו הנחמד אבן שתיה, ישב על מדוכה זו (נסי' יב)
 ולא עלתה על דעתו הלילה להקל בדבר כי אם פלפל בהכנסה להבין
 יסוד הדברים מפני מה לא ניתן כאן להאמר דין רובו ככולו. והעיר
 ג"כ מסוגיא דזבחים הנ"ל, והזויתיה לדעתיה דמר שליט"א דכמו
 דאמרין (מנחות כט) אפי' כתב אחד מעכבן פשיטא, ופירש רש"י דכתיב
 וכתבתם—כתיבה תמה" ה"נ וקשרתם כתיב, —קשורה תמה ולא
 מהני רובא: ולע"ד לא נהית רש"י ז"ל במה שאמר וכתבתם כתיבה
 תמה לומר שמכאן אנו למדים דלא מהני רובא, דאין עולה על
 על הדעת שיועיל רוב אם יחסר אות אחת, ולפ"ד ש"י הרי לולא
 כתיבה תמה היה בני לן להכשיר ג"כ בנכתב רק רובה של פרשה,
 ויה לא יעלה על הדעת דוראי השעור שאמרה תורה לא שייך לומר
 רובו ככולו, כדלא מהני רוב כזית ומ' סאה ושעור הדם ולולב וערבה
 וכיו"ב רובו ככולו, ולא צריך כלל קרא להכי. ועוד אם היה מקום
 לומר דיועיל כזה רובו, מנא לן להקשות פשיטא מכה הא דכתבתם
 הרי צריך כתיבה תמה לשלא יעשה אלפי"ן עיני"ן אלפי"ן כדאי'
 בפ' הבונה (סנהדרין) ומנא לן דאתי נמי לרובו ככולו עד דפריך פשיטא,
 דילמא רובו ככולו וזה הרוב יעשהו כדנינו בדיוקא, ולע"ד שר"י לא
 מטעם רובו ככולו אתי לאשמעינן דזה פשיטא, רק דהוה אמינא דיהא

מותו בכתב נומריקון כיון דעב"ש כתב הוא וחבל מצינוס מונת התובת
 מה הוא אפילו מהסר את האות האחרון, ומכ"ש אם ציין ע"ז בימן
 נומריקון, על זה כתב רש"י דפשיטא דכתב א' מעכב כיון דכתוב
 כתיבה תמה כמילא משמע שלא יתי' נומריקון, דלא סחגי מה עהדבר
 מוכן מענינו, דהכי נמי אלפי"ן עיני"ן עיני"ן אלפי"ן מוכן מענינו, מכל
 מקום אין זה כתיבה תמה, אבל ממשע חובא אין צורך לכל זה,
 דפשיטא דאין באן מקום לזה,

ובעיקרא דהך סוגיא דזבחים אין זה ענין לנחון דידן
 דהתורה לא נתנה שיעור לא על הבחמה ולא על
 אבריה, אבל היא כך כברייתא כמו שהיא, ועל זה אמרה תורה
 „והביאום לד" ודאי שפיר שייך על זה כללא דרובו כבולו כמו בכל
 התורה בולה, אבל הדברים שהזכירה תורה מה הם, וצוירה אותם כמו
 שהם, הרי הם ככונת, וכרביעית של תורה, וכל המדות כולם דלא
 שייך בהם רובו כבולו, כמו שאין שלש כנפות—רוב של ד—כארבען
 וכן ג' ציציות—כד'. דמה שהם מעכבים זה את זה באמת אין זה ענין
 לרובו כבולו, שהרי אם לא היו מעכבים זה את זה הוה אמינא דכיון
 שכל א' הוא חלק מחלקי המצוה, שכל א' גם בפני עצמו הוא מצוה,
 כהפלוין של יד ושל ראש דאפילו החלק המועט גם כן הוי מצוה, אבל
 ענין רובא זה לא צריך קרא למעוטי, דלא שייך בדבר שפרשה תורה
 ענינו ומחתן זולתי בקדשים, כמו שכתבנו לעיל, וגם זה לא ממשע
 רובו כבולו אלא מפני שאין דקדוק השעור מעכב עד ששנה עליו
 הכתוב, ולפ"ד התוספות (מנחות יט ד"ה וסאטי סהס' ודף כז ד"ה מסלתה) „לגבי
 דמועוין מעכב את רובן וכו' וכן גבי עכובא דבנפשיה לא בעי שנה
 הכתוב, מ"ט היינו מעכב דכתיב חוקה במנחה אבל בלאו הכי לא
 הוי כל השעור ג"כ מעכב, וכיון שלמדנו עכוב, שוב חזור לכלל כל
 שעורי תורה דלא שייך רובו כבולו:

וראיתי להגאון המחבר „אבן שתיית" של' שהביא מד' הרשב"א שכתב
 בבנות הנב' בתרוין דקוצו של יו"ד דה"א דניול בתר
 רובא קא משמע לן, הנח ב"אורת" יש מעס לומר דניול בתר רובא ואין
 זה שייך לשעורים שבתורה שהרי לא פרשה תורה חוקא שיתיה
 האות בולו, וי"ל דרובו כבולו כמו בכל התורה, וי"ל כל אות שנכתבה
 רובה באלו נכתבה בולה ומתקיים קרא דהדברים האלה. אבל כשנחסר
 מעוט הענין מהדברים שנאמרו בתורה, חסר ממש מקצת השעור שהרי
 שעור הדברים מפורשים בתורה, ע"כ אין להעמיד הדברים כ"א דאי
 לאו „וכתבתם" הוה אמינא דדי בנומריקון כמו שכתבנו, ועיין אח"ע
 (סי' קטו סעי' ד סגה) משמע דבגמ' דלא בעי כתיבה תמה כשר נומריקון
 ומשום הכי איצטרך למופסל.

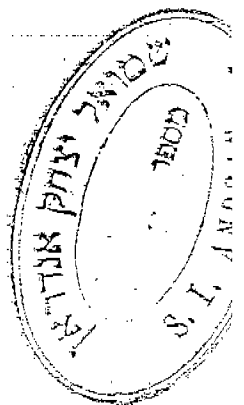
ומש"כ עוד הגאון המחבר „אבן שתיית" שלי" א' „דמ.וקשרתם" הרשינו
 ג"כ קשירה תמה לענין דלא סחגי רובו כבולו, לפד מה
 שכתב דאין ענין זה לזה כי אם באותיות עצמם, דהכי משמע שיתיה

תם ולא יחסר ממנו מזה שמפסיד צורתו, ואין זה ראיה על ענין אחר
אין במשמע שיהיה קשורה תמה על השעור של התפלגין והדבר הנקשר
כלל, כי אם על עצם הקשורה דרשינן לה, וראיה מהגמרא (סס לו)
"דאמר רב פפא גרדומי רצועות כשרים, ואמרין ולא מילתא היא,
מדאמר בני ר' הויה גרדומי תבלת גרדומי אוהב כשרין, התם הוא
התשמישי מצוה נזכה אבל הבא התשמישי קדוש לא כו", ואם מטעם
קשורה תמה ידעין לשעור דלא מהני ביה רובי פשיטא דאין להקיש
לתבלת ואוהב דלא נאמר בהם שיהיו תמים, אלא ודאי דוק על עצם
הקשורה קאי ולא על דבר אחר, וחכי נמי משמע מדחוצרך בתשובה אשכנזית
שחביא חב"י (א"י ס' לז) לחוכה "דאם נתקלקל הרצוע פסול מדלא נאמר
בו עכובא דוקא לשעת עשיה כמו גבי ציצית דקפיד קרא רק
אשעת עשיה", ואם איתא תיפוק ליה דכאן קשורה תמה בעינן וזו
בכל יומא איתא דהדוק היינו קשורה (כד' סתוס' מנחות לו ד"ס מסע סנהס
וכפ"ק דהולין) אלא דאין אנו צריכים לכל זה, דשעורי תורה שפרשה
תורה את שעורן לית מאן דמליק אדעתיה לומר שיועיל חובא דשעורא:
וראיתני בס' א"ש חנ"ל שכתב עוד דלא שייך כאן חובא כבולא משום
דחמיעוט צריך לרוב משום הענינים שבהמשך התיבות, ולא ידעתי
וכי התיבות נצרכים יותר זה לזה, מאברי חבהמה או האדם זה לזה ומכל
מקום אמרינן ביה רובי כבולו, כמו שכתב הגאון המחבר שי' בעצמו, גם
מצד הדין בתחלת הדין לא היה אפשר בפחות סב"ג או מע"א או מג'
לכל דבר כדינו ומכל מקום אמרינן בו חובא ע"י צדקה, מיהו בסנהדרין
שאנו דנתן לבתהילה שעור כ"ג, משום עדה שופמת ועדה מצלת,
א"ב וחו' עצם השעור ומנא ידענא לסנהדרין גדולה אם כן היינו
עיקר השעור, אלא דמזה עצמו שאמרת תורה דחרוב יהיה עיקר
בשעור, ודענו שבה חרוב עיקר בכל התורה, אבל אין ללמוד מכאן
לדבר שפרשה בתורה שעור מפורש דהוי כאלו פרשה דבעינן דוקא
כולו, ואין המצוה נגמרת ב"א בקבוץ כל חלקיה על כל פנים אע"פ
שלפום ריהמא יש לדון בדברי הגאון המחבר אבן שתיה החכמים, עכ"ז
אפריק נמשיה דעשה סמוכין לקיום דחילוכך היא הובתנו וסך יפה לנו:
כמו כן בספר הנחמד "גחל אשכול" האריך הגאון המחבר שי' בדברים
זכתב גם לאשר ולקיום החובה הנאמנה שיהיו דוקא כל
התפלגין במקומן בדברי חו"ל ולא רובן לבד, אף כי גם בדברי יש
לדון דמה שחביא תאיה מבגדי בחונה החיצוה פוסלת בהם במעוטם
חבי נמי לתפלגין, ולבאורא על זה נזכיר קשיא מנא ליה דחוצין אפילו
במעוטו, ולבאורא לא מצינו על זה מקרא מן התורה ודרשה בדברי
חז"ל, ועלה על דעתי לומר דבכלל החיצין דהוי חלכה למשה מסני
הוי ג"כ החיצין דבגדי בחונה, א"ב י"ל דרובו המקפיד הוי ג"כ מן
התורה וכל בית שניאמר בגמרא הוי מעוטו המקפיד והוא באמת מדברי
סופרים, וי"ל דבחיצין דאיתניהו בטבילה דשיבא לברת דתמירא גזרו
על מעוטו המקפיד אמו רובו ומשום חבי איתיה בכל החיצין, וי"ל

אפילו בהציצה התפלגין איתיה ג"כ מכה גזירה זו הכללית בשם הציצין, אבל ענין במקומו ושלא במקומו אוקמיה אדינא. גם מה שהביא ראיה מציין, ודקדק מדברי התוספות עירובין, דע"כ הציץ היה כולו דוקא במקומו ו"ל דבגדי כהונה שאני דגלי בהו קרא "מדו" — כמדתן דמרושלין פסולין וזה קאי על כל בגדי כהונה על כן בעינן שלא יצאו מחוץ למקומו כללי, וציץ נקרא מרושל כשיהיה מקצתו יוצא חוץ למקומו, ולפי דעתי מטעם זה מוכרח, דהרי בפ"ק דסוכה (97 ס) אמרינן. ציץ לא נתנה בו תורה מדה" וכל דבר שאין לו שעור מן התורה היה ראוי באמת שיהיה רובו ככולו אלא דמטעם מרושל אתינן עלה: ואע"פ שיש לדחות מ"מ דבריו דברי תורה ומסיק להלכה בפשיטות דכולו במקומו בעינן ואפילו מעוטו מעכב והכל הולך אל מקרא אחד, מקרא אחר מתחלק לכמה טעמים:

דמה שיש לדון בזה הוא, לפ"ד הריטב"א ביומא (המוצה בשע"ת סי' תפנ) "דחצי שעור במצות, קצת מצוה איכא", ו"ל דעל כל פנים קצת מצוה איכא, אע"ג דודאי מיקרי מ"מ מבטל עיקר המצוה ואין זה טעם כלל להעלים עין ח"ו מלקיים המצוה בשלמותה, וכי יעלה על הדעת לומר אם נראה שמולזלים ח"ו בשעורים דכל המצות כאוכל פחות מכוית מצוה, ולולב פחות משעורו, וכיו"ב, דלא גמחה כפי יכולתנו, ובודאי גם הברכה היא לבטלה, ואין לברך על פחות מכשעור כלל, גם דברי הריטב"א אינם מוסכמים מצד עצמם, ואפילו לדידיה ו"ל אין הדבר קרוב אם שייכא מלתא במצוה אחרת זולת לחם הפנים שהיא משותפת לכל הכהנים דאותו שבת, מ"מ לפי דבריו אם נדמה מלתא לדון דידן ארוהנא למצוה מטעם למה שפסק בשו"ע (סי' ה) גבי מלית [והוא הדין לתפלגין כדאיתא בפ"ו שם] דאם נשמטו אפילו רובן ממקומו אין צריך לברך כל זמן דמעוטן נשאר, דו"ל כיון דעכ"פ נשאר קצת מצוה עדיין לא נסתלקה הברכה לגמרי אע"ג דאין לברך על זה בתחלה מ"מ כל זמן שנשתייר מקצת מצוה עדין יש להברכה על מה להול. אלא דכאן יש לדון דלא שייכא כלל אפילו מקצת מצוה, כיון דנתן על מצוה הרי זה דרך הקראים, אי"כ עבירה היא בידו, ובוה יש למצוה מטעם נכון לדברי הפ"ו דמהלק בין רובן למעוטן, ולכאורא יקשה מה הלוק יש בין רובן נשמטו או מעוטן כיון שהמצוה מופסדת ג"כ בנשמטו מעוטן וכמו שהקשה המחבר תפארת זו שיהי, ולפי דברינו ו"ל דסבירא ליה דבנשמטו מעוטן אף שלא קיים המצוה, מ"מ דרך הקראים אין כאן. דהקראים הטועים לומר דצריך שיהיו על המצוה עכ"פ רובו צריך לדידהו על המצוה. ונחי דלא ידעו הא מלתא דמה שאמרה תורה שעור מפורש אין שייך אחרי רבים להטות דוהו בכלל כל מדות חכמים כך היא, שנתנה לנוחלי מורשה בתורה שבעל פה, אבל כשרובו שלא על המצוה ודאי אינו עושה כמעשיהם, וי"ל דקצת מצוה איכא מטעם חצי שעור אבל כשרובו חוץ למקומו כיון דו"ל דלחטויעם ההם גפיק בהכי מטעם רובו ככולו, הוה ליה דרך הקראים ולא שייך בהמעוט הנשאר אפילו

קצת מצוה כאן דאדרבה עבירה איכא. וזולת זה אין לדון כלל מחלות הברכה על המצוה, דהברכה נמשכת כל זמן שיש קיום למעשה המצוה לא לעצם המצוה כ"א להמעשה, באופן שאם יעשה עוד הפעם יהיה חלק המעשה קיים שלא יצטרך עוד לעשות—יש להברכה על מה לחול, וזהו טעמו דהב"י דנם במעוטו הנשאר א"צ לברך, דעכ"פ כשיתעטף יהיה אותו החלק נשאר מצד העטוף הקודם ולא נסתלקה כל העשיה, ואע"פ שקיום המצוה נסתלקה, מ"מ העשיה נוררת עליה המשך הברכה דלא לחשב היסח הדעת מסתמא, והט"ו ס"ל, כיון דבכל התורה כולה רובו ככולו כיון דנתבטל רוב המעשה הרי המעשה כולה בטלה, אבל אם נשאר רוב המעשה אע"פ שהמצוה בטלה מ"מ המעשה קיימת וחזיא לאצטרופי כשישלימה.

ואמנם אם נבוא לדון דין חצי שעור במצוה בכהאי גוונא י"ל כיון דאפילו בשעורין דאורייתא היכא דלא שייכא חזיא לאצטרופי, לא אמרינן חצי שעור אסור מן התורה, א"כ בתפלין לא שייך חזי לאצטרופי, דהרי כשיניח אח"כ החלק הנשאר על מקומו עד שיהיה כולו על מקומו כדין תורה כדי שיתקיים המצוה כהלכתה, לא יהיה זה חזוק, כ"א מכאן ולהבא ולא למפרע, א"כ אין זה דומה לאיסורין דהחזיא לאצטרופי מועיל למפרע על החצי זית שאכל כבר אם יאכל את חציו הב' בתוך כדי אכילת פרס. וי"ל דאע"ג דלענין מצות הויה התמידית הנמצאת בראשו לא מהני לאצטרופי, אבל עצם ההנחה ג"כ מצוה ובוה חשיב חזי לאצטרופי, ויש להאריך בזה ואכ"מ :

ובתשובת מוהר"ם אלשקר (סי' נד) כתב דר' יוחנן דלא הוה מנח תפלין בסיתוא, הוא מטעם דלא היה יכול לכנין המקום בצמצום ע"י עובי הכובע [משום דס"ל דאין בו משום חציצה כד' הרשב"א] והדעת נותנת דזה מורה שהמקום מצומצם ביותר, וכשאינו מכנין במקצת המצוה בטילה. וי"ל דאיכא איסורא נמי מדרך הקראים [אע"ג דנתתי פנים, דבמעיט היוצא י"ל דאין בו משום דרך הקראים, מ"מ אינו מוכרח] משום הכי שב ואל תעשה עדין, אבל רחוק מהדעת לומר שלא היה יכול לכנין שיהיה אפילו רובו במקומו. וי"ל הא דאיתא בירושלמי (רי"ט פקק המולא תפלין). והא ר' אבהו יתיב ומתני ברששא ותפלין עלוי, מצדדין היו" משמע מטה על הצד כדי שיהיו שלא במקומו ולא היה משפילן למטה, משום דלמטה איכא איסורא דדרך הקראים :

עוד כתב המחבר תפארת זיו שיי, וי"ל, ויש להוכיח מזה דאף במקום של שתי אצבעות אפשר להניח תפלין הרחבים ד' אצבעות, והיינו ששפילם למטה אצבע א' ויוציא למעלה אצבע א' ולא יצטרפו ב' אצבעות אהדדי עכ"ל. דבר זה תסוה הרבה במח"כ ולא נהירא כלל, הרי חציו ממש שלא במקומו, ואיה היסוד לחדוש כזה, ולפ"ד לדידן דקיימא לן עד גובה שבראש דהיינו כמדת חצי הראש הוי מקום תפלין. [וכבר בארתי לעיל דלא קשיא מהא דמשמע דשעור תפלין הוי ד' אצבעות] א"כ יהיה שעור גודל התפלין חצי פעם פחות מעט גדול ממדת ראשו של

אדם, גם הוא סותר דבריו עצמו שאמר דבפחות מדוכא אי אפשר. וכל זה אינו בנוי כ"א כשנאמר דרבן גמליאל מיירי בתפלין גדולים, וכבר בארתי דאין לזה עיקר כלל.

ומה שרצה לדון מאלה המדקדקים להניח ב' זוגי תפלין בבת א' כאילו אצלם אין קפידא שיהיו כולן במקומן, אין לזה שורש כלל, וכבר כתב בתשובת הרמ"ע מפאנו ז"ל וז"ל (בתשובה קו) ועל פי הדברים האלה יש דרך ישר וכו' ויזווג אליהן שמקום ציין שהוא בסוף עיקרי השער בין העינים כו' דהכי אמור רבנן מקום יש בראש להניח ב' תפלין, דאמר מר, שערו היה נראה בין ציין למצנפת שבו היה מניח תפלין ומסילא דזו על זו קאמר, דציין עצמו רחב ב' אצבעות והוא שעור תפלין למצוה מן המובחר, אלא יש בגובה הראש כדי שתיהן, מסוף עיקרי השער עד מקום חבור עצמות הגולגולת הנודע לחבמי הנתוח אשר יקראוהו מחברת הנזר והוא חדודי הגולגולתא שזכר הרשב"י בריש פרשת משפטים מהוהר. עכ"ל. הרי שהוא ז"ל היה מהמדקדקים להניח ב' זוגי תפלין בפ"א ומ"ם דקדק עד עומק הדין למצוא מקום לשתיהן שיהיו כולן מונחים במקומן כראוי להם:

מכך הלץ נשמע שאין לדון כלל להקל בזה, וכ"ז שלא שמענו מפורש מרבנותינו חבמי התלמוד ורבנותינו הפוסקים הראשונים, חלילה לנו להקל במצוה חמורה של תורה. ומהר ידים יוסיף אומץ לחזק ידים רפות, להעיר ולעורר לתקן שיהיו התפלין של ראש מונחין כולן במקומן כדת תוה"ק. ולע"ד דכמו שמצינו בציצית דבעינן רוב הנראה לעינים מפני מראית עין (תו"ס סו"א י"ט ע"ג ושי"ן מש"כ סאהרונים ע"ס) הכא נמי תפלין צריך להניחם בגובה מעט יותר מעיקרי השער, כדי שיראה לעינים שהוא מניחם כדת של תוה"ק. ועיין שם בד' הגרע"א לחלק בזה בין ט"ק שתחת בגדיו למ"ג, וק"ו בתפלין ש"ר דהוי לאות לאחרים ביחוד, וראו כל עמי הארץ, וכו' שבודי ראויה יותר לחוש למראית עין. **ואקוה** שרבנותינו גדולי הדור, שיהיו יחזקו הדברים בהכמת לבכם הרחבה:

הצעינו אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם ד' פק"ק בוסק יצ"ו.

